

tega divjanja. — A jaz moram čim najprej v Emono, da povem legatu vse, kar se godi tukaj. Ako dobdem čoln, odrinem takoj, ko poskrbim za vajino varnost.“

„In kdaj prideš zopet, ljubi Kalvencij?“ reče Oklacija in ga pogleda s solznim očesom.

„Čim najhitreje bom mogel, premila hčerka častitljivega očeta! Vojaška dolžnost me veže prva, srce pa puščam v vaši palači. In kadar se povrnem, ali smem upati, da dobim zaklad, ki me vedno semkaj vleče, ki je moja sreča? Ali dobim Oklacijo za ženo?“

Magister je osuplo gledal mladeniča; nastal je molk.

„Moj dragi oče, kaj praviš?“ vpraša tiho deva.

„Slavni legat je moj prvi prijatelj in njegov sin ima prednost v tvojem srcu.“

„Prednost ima v tvojem srcu, ljubi oče, a v mojem ga ima ta-le vrli mladenič, ki je tudi moj rešitelj. Bodimo mu hvaležni, oče! Hvaležnost rodi ljubezen.“

„Ljubezen pa hvaležnost, ljuba hčerka! A kaj deješ ti, Tit?“

Molčeči Tit, oče Kalvencijev, zahrka in reče:

„Očetov razum je zato, da zapoveduje, očetovo srce pa zato, da ljubi. Jaz ne bi mogel sinu zavirati sreče, in tako mislim, da je tudi ti ne boš svoji hčeri. Ako je šel Polijon v Rim, kdo ve, ali se še vrne ali ne, in ako se vrne, kdo ve, ali bo še hotel vzeti hčer, ali ne. Pustiva otrokoma svobodo in srečo!“

„Hm, ako vzorni legat ne bo delal zadržkov, tedaj tudi moji pomisleki odpadejo“, pristavi važno magister.

Na mladih licih je zažarela rdečica, stara dva pa sta si segla v roko.

Stari Tit je kmalu nato odjahal domov, Kalvencij pa je hitel po svojih nujnih poslih v Nauportu. Ko je bilo vse urejeno in tudi preskrbljeno za varnost magistrove hiše, odpeljal se je z dvema vojakoma v čolnu proti Emoni, čim najhitreje je mogel. (Dalje.)

Pomlad — se poslavlja.

(List iz umetnikovega dnevnika. — Spisal F. S. Finžgar.)

I.

Umetnik je bil Pavel. Hm, ta stavek, kaj ne, zadostuje, da bodete vsi tisti, katerim sreča ne laže, vsi tisti, katerim vir, začetek in konec vsega delovanja je služba, ali denar, obrnili liste in iskali čtiva drugega in drugačnega.

Umetnik, ha! Vsak umetnik je posebež, vsak umetnik je sitnež, vsak umetnik je seveda malce prismojen — in da je posebno velik in duhovit, mora biti hkrati tudi velik prijatelj trtnega soka. — Tako sodi množica.

Umetnik je bil Pavel, sloke rasti, redke, nikdar skrbno urejene brade, nazaj počesanih dolgih las. Redno je molčal, a če mu je pri-

jala družba, tedaj se je razvnel: oko, sicer mirno in globoko, mu je žarelo, lica so lahno pordela, in na dan je stopala njegova ognjevit duša, ki je vso okolico razžarjala in vnemala, ki se je odsvitala na obrazih družbe, kakor bi padali brezbarvni solnčni žarki skozi kristal in se na beli steni krojili v čarobne mavrične barve.

Prišel je slikar Pavel v malo mesto, kjer je imel dovršiti nekaj portretov za sicer plebejsko, a dokaj bogato družino. V malem deželnem mestu — nov človek, celo umetnik — slikar! O, to je bilo stikanja tistih okroglih glav, hihitanja in kihanja, kritik in opazk raznih mestnih čemrljev in kebrčkov, ki so sloveli po mestu ko rožice krasnega spola, ko elita in vrhunce najfinejših toalet

in mask pri sijajnih plesih, prirejenih na prostornem neparketovanem mostovžu starodavne čitalnice, katere stene so bile posvečene z zvokom vznesenih, domoljubnih năpitnic slavnih meščanov. O, to so se odpirala okna, kadar je šetal slikar Pavel po trgu v dokaj oguljenem plašču, ki je bil tak — no kak? — tak, kakor ga vsa mestna radovednost še ni videla. In Pavel je pogledal včasih kvišku, ozrl se včasih na levo in desno, kadar je mimo njega šinil parček še kratkokrilih deklic, ki sta ga radovedno a vendar vseskozi boječe pogledali, potem si pa stisnili tesneje okrogla komolčka in brzeli dalje: oh, kako je grd! In Pavel je korakal naprej, nad njegovo glavo so se pa odpirala okna, in v njih so se prikazovali obrazi, kakor jih srečavaš na tisoče. Ti obrazi! Zdelo se mu je, da gleda skozi vsako okno lice ure, za katerim trklja nihalo svoj tik-tak, tik-tak. In tako so istinito trkala srca vseh teh ljudij, vzornih oštirjev, vzglednih gospodinj, skrbnih tetk, rejenih kuharic in umirovljenih uradnikov. Vsa njih srca so valovala tik-tak — kakor častite njih stenske ure: nikdar hitreje, nikdar počasneje — nikdar ognja, nikdar ledú v njih; nikdar viharja, nikdar žgočega solnca — sama dolgočasna jesen — jesen že nad petdeset let. In to je Pavla jezilo! Po pravici. Ako je kaj, tedaj je to za umetnika smrt. Ljudstvo mu kliče: delaj, delaj, delaj! A to ljudstvo ne ve in neče vedeti, da mora dati umetniku snov samo, da je umetnik le tisto orodje, ki pobere žarke s človeških lic, in njegova duša jih spoji v najlepši mogočni plamen; da je umetnikova duša tisto sito, skozi katero se preceđi življenje v krasno harmonijo in to pijačo sreba ljudska duša in se ob njej omamlja, opija in se čudi in divi, a ne ve, da se čudi pravzaprav le samemu sebi. A za to ni umetniku dosti statistov, ni mu dosti anatomije, pravičnih mišic, pravičnih lic in noskov — ne, — ne — to si umetnik dobi s ceste in nabavlja za par novčičev: umetnik potrebuje duha, potrebuje močnih utiskov, ki dajejo njegovim duševnim otrokom življenja in duše.

In teh utiskov, te duše je iskal Pavel — iskal zastonj. Delo portretov je bilo skoro dovršeno, honorar je imel v roki, in sedaj, ko je za mesec dnij brezskrben za kruh, sedaj bo slikal, kar njemu ugaja, sedaj bo duh prost, brez vezij, brez tujih insinuvacij; to hoče Pavel porabiti in na platnu utelesiti žarek svoje duše.

II.

Maj! V Pavlovo delavnico, kakor si jo je za silo uredil v mestu, je svetilo najnežnejše, pomladno solnce. Platno je bilo năpeto, po mizi razmetane tube barv, med njimi snop čopičev in paleta. Po tleh so se krivili veliki listi raznih načrtov, obrisov, študij. Pavel je slonel pri oknu in listal po knjigi ter gledal slike raznih mojstrov. A pri nobeni ni imel obstanka. Hodil je od okna, zviljal cigareto za cigareto, pil šilce za šilcem konjaka, stopal k oknu, odpiral druge folijante, metal jih nervozno zopet na tla in hodil in hodil po sobi. Bil je do skrajnosti razdražen.

Krasen dan, krasna luč: vse pripravljeno, a začeti ne more. Po njem vre in se kuha; v glavi mu je ideja bodočega dela; vse vidi, vse ve, vse je osnovano: a vendar ni še trenutka, da bi padel z duševne slike še oni tanki pajčolan, ki jo zavija v meglo. Samo to bi še rad pretrgal, samo to še razdejal, potem pa na delo z ono lahkoto in brzino, kakor da bi ne slikal na novo, ampak samo spretno in zlahka posnemal ali kopiral sliko v svoji duši. Da, vedel je, česa pogreša: utiska, slučaja, ki bi kar nenadoma pretrgal megleno zaveso, in na njegovo sliko bi posijalo solnce natančnega spoznanja; potem bi sedel brez jedi in pijače pred platnom.

Zopet je odprl veliko zbirko največjih umetnin in modernih mojstrov. Gledal je fantastično otožne obraze secesionistov, in v te vijugaste črte se je zaprela njegova domišljija, in na sliko njegove duše je legala še gostejša mreža, še bolj mu je ginila izpred očíj. Ustrašil se je tega. Proč, proč s to knjigo! Izviren ne bom, vse se mi bo skvarilo; proč, proč!

In novo cigareto je zažigal, nervozni prsti so mu drhteli; nič več ni bil zmožen razmišljati mirno. Sedel je zopet na stol, zatisnil oči, cigareta je tlela v roki in v plavkastih nitih je plesal v solnčnih žarkih tobakov dim.

Pod oknom je šumel potok, na bregu so peli ščinkovci, nad oknom pod streho je čvrlela lastavica in popravljala lanjsko gnezdo.

„Bedak sem!“ Pavel je skočil s stola, vrgel dotlelo cigareto v kot, vzel mapo pod pazduho in palico in odšel ven — pod mило nebo v naravo. Po stopnicah je mrmral nevoljen sam nad seboj: „Kakov bedak sem, da žedim doma, četudi imam dovolj izkušnje, da se v umetnosti ne dá nič prisiliti, ko dobro vem, da umetnik vendar-le ni rokodelec, kak kopitar ali šivankar, kateremu se dá obrok za obutev ali obleko, in nato sede, šiva in krpa brez mislij, naj je za delo razpoložen ali ne. Zato je škoda časa, škoda živcev, da bi si jih moril med štirimi stenami, kadar se ne morem lotiti dela in mi ideja ni jasna.“

Pavel je krenil hitrih korakov iz mesta, prekoračil most, pod katerim je bobnela voda čez mlinarjev jez, in že sam ta šum, ta štropot mu je ugajal kakor čudna harmonija, iz katere je sl šal toliko glasov, toliko melodij lepe pomladi. Šel je naprej, vedno hitro naprej. Hotel je proč od ljudij, v naročje božje prirode, da se tam pomeni samo ž njo, da tam osnuje in dovrši, česar mu je še nedostajalo.

Zavil je na strmo pot po rebrini. Človeka ni srečal nobenega več. S polja je še donelo na njegovo uho hripavo poganjanje orača, ki je kričal nad voli, iz mesta se je čulo otožno klenkanje navčka, ki je jokal nad smrtno posteljo kdo ve katerega bolnika. Pavel se je za trenutek oddahnil. Slekkel je plašč, zvil ga in ga opahnil čez ramo. Izpod klobuka mu je pripolzela kaplja potu. Obrisal si je čelo in klobuk pomaknil nazaj, potem pa zrl v to krasno pomladno naravo, ki je dihala kakor mlada, danes porojena, prekrasno življenje. Majhen studenček je žu-

borel prav blizu, v zemlji je čutil neko gibanje, pokljanje in iz nje so se prikazovali na vlažnih mestih majhni mehurčki, ki so pogledavali na solnce ko mavrična očca, pa se takoj razblinili v nič — menda od samega hrepenenja po luči in gorkoti. Iz te žive grude je puhtel oni pomladni vonj, ki človeka omamlja in mu objema ude in ga nasičuje, da sam ne ve, kako mu je —, a ve vendar, da mu je udobno, prijetno. Po pesku je tekal pod Pavlovo nogo krešič, pač ves ponosen na svojo pomladno, v solncu se lesketajočo obleko. Ograbek vrese je cvetel na desni, nekaj čebel je frlelo po njej in se obešalo na rdeče grozdke in med njimi se je nerodno motovilil kosmat čmrlj in sekundiral z razkavim basom tankemu šumenju čebel. V daljavi je pel gorski kos najlepše pesmi svoji družici, kakor najidealnejši trubadur srečne romantične dobe. Nad Pavlovo glavo se je prizibal v solncu na tihem vetrцу velik pisan metulj apolo in se v valovitih sunkih dvigal kvišku v goro.

Pavletu je bilo silno ugodno. Zapustila ga je sitna otožnost in se prelila v tiho, srčno melanholijo. Začutil je ko preroben novo moč, novo življenje in obrnil se je krepko, zazvižgal si pesmico in odšel po rebri proti vrhu hriba.

Hitro je bil gori. In sedaj! Ta prizor! Nad njim jasno nebo, pod njim in okrog njega oživljena priroda, v kateri je živela vsaka travca, vsako peresce in sililo in koprnelo ven iz naročja zemlje — ven na dan, na solnce. In tam v daljavi so nosili azurno nebo beli snežniki, mirni in mogočni kakor velikani. Pavel je gledal in gledal. Roka mu je segla po mapi, potegnil je na prazen list par črt, a zopet mu je omagala roka in zopet je gledal in gledal.

Sedel je, zavil se v plašč, mapa je ležala poleg njega na tleh, svinčnik se je strkljal od nje za nekaj pedij in obtičal za petrovim ključkom, ki se je kosal v krasni modrini z nebeškim svodom.

Malo po malo se je Pavel zamišljal in zamikal. Oko je še zrlo gore in sveže zelenje — a ni ga opazovalo. Počasi je zdrsnil,

legel vznak, klobuk si potegnil na oči, telo je bilo skoro brez čuta, le na uho so mu doneli zbori tičev, solnčna gorkota pa mu

občudoval, se je veselil, veselil take, kakor si jo je zaželel. — Da, videl jo je sedaj natančno; to je prava slika Pomladi, to je bila

Iz tržaške okolice.

je prevzemala ude. Pavlova duša se je zamislila, snovala je in dovrševala zapričeto delo. Pajčolan nad sliko se je trgal, megla je bežala, zavesa je padala, in Pavel jo je gledal,

„Dom in svet“ 1900, štev. 9.

ona vesela, rahla in duhteča Vesna, kakor bi zrastle jeden dan, kot bi tekmovala vse moči stvarjenja pri vsakem udku, pri vsakem prstku. Da, da, ves ta vilinski stas, ves ta

brezmadežni sneg na njem, da, da, to je ona — Pomlad. In vrsta dečkov, angelčkov s peruti metuljcev, plava krog nje, spremlja jo zibajočo se v vonjivem vzduhu, in cvetje trosijo pred njo in za njo in s cvetjem ji prepletajo zlate lase, in ona se smehlja in plava dalje, dalje nad zemljo. Tamkaj jo je zagledalo ljudstvo. Vriskaje jo pozdravlja deca, pobira cvetje za njo in spleta vence; pozdravlja jo sivobrati starec in ob palico oprt gleda zaupno vanjo: ah, dočakal jo je, dočakal Pomladi. Ni ga strla zima, še bo sedel pred hišico, še se grel in smejal igrajočim vnukom. Pozdravlja jo bolnik: blede mu je lice, prva rdečica lega nanje — lega nanje danes, ko ga obsevajo zopet gorki žarki — in mu dajejo tolažbe in upa: Ne, ne boš umrl, še boš živel njej, kateri si se izročil za celo življenje, še boš živel njim, ki ti jih je dal Bog, da so tvoji. In Pomlad plava nad ljudstvom, siplje cvetje radosti — razteza zelenje upanja — — —.

Pavel se je vzdramil, na obrazu radost — v duši moč — v glavi dan. Še jeden pogled, hvaležni pogled na prekrasno prirodo, in odšel je v dolino.

III.

Droben dež je pršel. Pavel se je vračal na večer iz glavnega mesta, kamor je bil šel za par ur po opravku. Precej je bil zamišljen, a kljub temu dobre volje. Saj je bil vesel svojega dela, katero je uspešno napredovalo. Na platnu so se že dvigale posamezne slike kakor v nekem polmraku. In sedaj jim vdihne še življenje, pravi kolorit, in njegova „Pomlad“ bo romala v veliko izložno okno, pred njo bodo postajale množice, čudile se, hvalile, in prišel bo ljubitelj umetnosti, kupil sliko, Pavlu odštel srebrnikov — in Pavel bo zopet prost, zopet brezskrben in iznova bo slikal svobodno, slikal iz sebe.

Droben dež je pršel. S kolodvora v mesto je hodil slikar redno peš. Sovražil je strahovito ono neznosno ropotanje in tleskanje poštnega omnibusa, ki je bil pač ustvarjen samo za to, da muči ljudi bolnih živcev. Te

muke se je Pavel bal, ker ga je spravila gotovo vselej v slabo voljo, predno je zapustil voz, naj je sedel vanj še tako vesel. A nocoj, ta blatna cesta, temna noč, lune nikjer — pa dež. Pavel je moral v voz. Zavil se je v plašč in se tesno stisnil v kot, pomaknil klobuk globoko na čelo, zamižal in tako čakal, ko bo slavni postiljon pognal odrvenela konja po zmehčani cesti. Celo za sopotnike se ni menil. Pozdravil ga ni nihče, saj to na deželi ni tako v navadi — on takisto ni nikogar ogovarjal in pozdravljal, ker nikogar ni poznal. Le čutil je, da je še nekaj potnikov vstopilo v voz, čutil je grozovito bobnenje nad glavo, kjer je na streho metal in pehal voznik zavoj in zaboječke, ki so dospeli s pošto. Slednjič se vendar omnibus zaguga in zropoče po cesti. Dež je začel liti krepkeje, in kaplje so pokale na okna, ki so zvenela in cingljala, da še voznikovega glasú ni bilo čuti. V vozu je vse molčalo.

Sreča ali nesreča je hotela, da privozi omnibusu nasproti težak parizar. Postiljon se ogne, a jedno kolo zdrsne dokaj s ceste tako, da so se potniki zazibali, in Pavel je začutil kakor rahel pritisk, potem pa je čul droben glasek: „Pardon!“ Dvignil je glavo, odgovoril mehanski: „Prosim, nič hudega!“ A v tem je zagledalo njegovo oko sebi nasproti nežen obrazek, obdan z vencem rumenih kodrov, ki jih je razsvetljala medla svetilka v omnibusu in jih senčila in zlatila ter jim dajala toliko zanimive mehke in nežnosti, da Pavel ni zaklopil več očíj, ampak gledal in gledal. In sredi tega v tej razsvetljavi skoro fantastičnega venca je počival droben obrazek, nad katerim se je zibala okrogla športna čepica. Pavlovo umetniško oko se je zazrlo v to prikazen, zazrlo se je v tiste mile modre oči, katere so ga sedaj pa sedaj pogledale, a se zopet naglo povesele in se zastrle z dolgimi, mehki vejicami. V trenutku je bil Pavel največji egoist na svetu in vso muko omnibusa bi bil trpel do ranega jutra, samo da bi se mu ta utisk začrtal dosti globoko v dušo. Oh, da, ti laski, to so kodrci njegove „Po-

mladi“, da, da, in to oko, to je njeno oko — in ta fina bradica, in ta ljubki smešek krog ustnic, brez ironije, brez strastij, samo tiha milina, da, to je smešek njegove „Pomladi“. Pavel je gledal, njegova umetniška duša je uživala in čarala hkrati nove obrise, nove poteze za lice duhteče „Pomladi“. In sedaj se je zopet odklopilo to naivno očesce — a ni bilo otročje, a tudi ni bilo drzno, vendar je v njem sijala globoka duša, mehko srce, ki bi najraje vse objelo v sreči. In to oko se ni več povsilo, zrlo je prav tik Pavlove glave v črno temo zunaj voza, luč pa je padala njej naravnost v lice. In tedaj je mislil Pavel, da gleda z gore vedrino po-

mladnega neba; zdelo se mu je, da se giblje kakor nekda v lahni gondoli po Benetkah, in njegovo oko zre vedno jasno nebo italijansko. Resnično, njegova duša se je zibala v teh očeh kot v lahni gondoli po šumljajočih valčkih — in nad njo pomladno nebo — razlita v te oči — v oči njegove „Pomladi“.

Zavora na kolesih je zaškrpala, omnibus se je stresel, in še predno se je Pavel dobro zavedel, že je skočila ona iz voza in izginila v temo; slikar je strmel v noč — a več je ni videl. Čul je le glas postarne žene: „Emica, si vendar prišla!“ — Vežna vrata so zakrulila, omnibus je ropotal dalje.

(Konec.)

Bor.

V rebri gore, oj zelene gore,
raste bor, in zor mu sije zlat:
lepih upa dni, o sreči sanja . . .
O, saj je tako, tako še mlad! —

Pride v jutru, pomladanjem jutru,
k boru v reber gore mlad kočar;
rojenice darežljive snoči
so mu dale ljubko dete v dar . .

„Oj, ti mladi bor, ti bor košati,
kak iz tebe zibka bela bo;
ko zibala bo jo mamka mlada,
vse najlepše pesni pela bo.

Novo v hiši se prične življenje,
lepo kakor zora solnčnih dni . . .“
— in zastavi jeklo in zamahne —
bor pa zašumi in zaječi:

„Pusti mož me trdosrčni: mlad sem,
lepi dnevi se mi še smeje!
Polpodrtega poglej soseda,
deblo, veje že miru želé . . .“

„Kaj počnem naj z votlim deblom, ljubček,
zibel hoče mladega lesa —!“
— in zastavi zopet in zamahne —
krikne bor v bolesti do neba:

„In če mladega ni žal življenja
mojega ti, trdosrčni mož,
vedi: v tej zibeli ti, ne dete,
ti počival in se zibal boš . . .“

* * *

Pade bor, v zeleni gori pade,
oh, in lepi dnevi odbeže . . .
A kočarja strtega pod deblom
drugi dan sosedovi dobe . . .

Vinko Vinič.

Morju.

In tukaj si morje! — O morje,
sèn dolgih, prečutih noči,
ti dni hrepenenje, — pred mano
valovje mi tvoje šumi . . .

Ah, majka gugala, zibala
me v davnih je trudnih nočeh,
o tvojih mi pela je valih
in pela o tvojih bregeh;

o biserih srébernih, skritih
v dnu tvojih zelenih vodá . . .
Objelo me zdaj hrepenenje,
in moral sem z naših gorá . . .

In tukaj sem, morje —! Valovje
mi tvoje skrivnostno šumi . . .
Ah, vem: to je majkina pesem
iz davnih, nezabnih noči . . .

Vinko Vinič.

sem ga vprašala za te, rekel ti je panonski tepec.“

„A, a? E, e — cesarjev je!“

Ticijana je odšla, Flavij je došel, Polijon pa je takoj popoldne cesarju Tiberiju naznanil nujnost svojega odhoda. Cesar ga je odslovil in obljubil, da pošlje pretori-

jancev in celo svojega sina Druza v Panonijo, ako se upor ne zatre.

Polijon je odpotoval, trgovec Klodij Alpin pa ne. Izvolil si je Norik za svojo bodočo trgovino. Ticijana je ostala še v Akvileji.

(Konec.)

Pomlad — se poslavlja.

(List iz umetnikovega dnevnika. — Spisal F. S. Finžgar.)

(Konec.)

IV.

Pavel dolgo ni šel spat. Na komodnem stolu je slonel v ateljeru, ogledoval sliko Pomladi in pušil. Obrazek iz omnibusa mu ni šel iz glave. Primerjal ga je z onim obrisom na platnu. Ista misel, nekam slične poteze, isti valoviti lasje, a vendar toliko drugače! Tisti obrazek ni bila statistinja, ne model, ne: to je bila živa misel, ideja; v teh očeh je bila duša, je živelo življenje, vsaka mišica je dihala, trepetala in tam pod tistim belim obrazkom so igrale žilice, vse polne mladosti in ognja. Da, zares, ta Emica, to ime! Ponavljal si je je tako pogosto, da se je seznanil ž njo in se tako spoprijateljil, kakor bi se poznavala še iz vaše šole. Emica — ta bo dušo vdihnila Pomladi. Dopršil bi jo bil brez nje, dovršil gotovo spretno: a zdelo se mu je, da bi ji ne bil mogel vdihniti življenja, da bi bila na vse zadnje njegova slika mrtva kopija takega obrisa, taka, kakor si jih je prinesel nešteto iz Italije in Monakova. In taka slika? Prave barve, mične sence, izvrstna tehnika: to je samo trup brez duše. A sedaj je našel Pavel tudi dušo svoji sliki, sedaj si bo upal zavestno ž njo pred občinstvo in ne bo se tresel pred kritiki.

Razburjen, a vendar neizmerno zadovoljen je legel Pavel. Truden je bil, a spanca ni bilo. Po ušesih mu je šumel omnibus, čutil

je, kako se je zagugal — in kako je v trenutku stala pred njim Emica — in potem nagel konec brez slovesa, brez zadnjega pogleda. Prevezela ga je ta mična slika tako, da je naposled moral zopet prižgati svečo, seči po knjigi in brati, da bi se umiril. Ko je pritikal užigalico sveči, zasmel se je na glas in samega sebe ošteval: Tako se še zaljubiš, kakor dijak v šolarico, o kateri sanja cele noči in piše njeno ime na steklo, na knjige in zvezke, v notese in računice, misleč, da je najnesrečnejši človek na svetu, pa mu ne manjka drugega, kakor očetove jezne besede in malo kazni, pa bi se zopet vrnil od nje k svojemu uku. Pa takoj se je zbal tega cinizma, zbal zato, ker bi mu tako naziranje razblinilo njeno podobo, ideja bi izginila, in on bi sedel pred platnom iznova ob sami materiji. Segel je po knjigi: „Halkove Večerne pesmi.“ Večerne pesmi! Kakor nalašč. Na nebu se je napravila velika rana v oblakih, skozi njo so gledali rogli meseca in nekaj zvezd. Pavel odpre — in bere:

S nebe anděl sstępuje,

— — — — —

ten anděl, to je láska.

A koho křídlem dotkne se,

ten celičký se změní,

a v srdci něco pocítí,

co není k vyslovení.

Pavlu je bilo dovolj te pesmice. Knjigo je odložil, podprl si glavo in gledal v strop. Ljubezen? Ali ni to prvi učinek lepega? In

ta učinek nas izpreminja, preraja, prevladuje materijo, duši daje moči. In če kdo potrebuje te duševne sile, potrebuje je umetnik. Vse, kar je lepega doslej ustvarjenega, vse je poteklo le iz ljubezni. Ali ta ljubezen ni tista hipna ljubezen, ki teži po užitku: umetnikova ljubezen je ogenj, ki gori, ki daje umetniku svetlobe in gorkote, ki ustvarja: in ko je delo dovršeno, ni duša sita, ampak zahrepeni na novo, poišče si novih žarkov, da zopet stvarja, da zopet dela. Odtod nemir v umetnikovem srcu, odtod večno valovanje, odtodi beg pred pedantnim redom, pred družbo, ki je le *fruges consumere natus* — odtodi teženje po svetu, po novih prizorih, po novem življenju, ker neprenehoma sprejema in poraja, neutrudno z vedno večjo vztrajnostjo — do groba. Odtodi tudi smrt premnogih umetnikov, ko so jih vkovali v verige vsakdanjosti, v verige šablonskega dela. Da, s kriloma samo se ga je dotaknila ta ljubezen, kakor iskrica je šinila vanj, a učinek je bil tako krepak, tako vztrajen!

Pavel je pihnil luč, po ušesih pa mu je še šumel omnibus, in pred očmi mu je plaval obrazek njegove „Pomladi“.

V.

Slika je bila skoro dovršena. Morda še par potez, morda še jeden dan na stolu pred njo s paletto in čopičem, potem naj gre to duševno dete pred svet. Seveda bodo ob njej hodili tudi Apelovi kopitarji, nadležni kritiki, a ti ga ne bodo spravili v zlo voljo. Ose se lotijo najrajše najboljšega sadu.

Slikar je večerjal pri Heleni. Oštirka Helena je bila izvrstna žena. Ko bi potreboval kdo vzora gospodinje, tedaj bi bil moral poseči po to Heleno. Kaj se je ona menila za umetnost, kaj za politiko? Nič! Skrbela je za izborna kuhinjo, skrbela za izvrstno vino, in to dvoje ji je dovajalo v njene preproste gostilniške prostore najboljše goste, gosti so ji prinašali denarja, Helena ga je pa nakladala kupček na kupček za častno doto svoji jedinki Matildi. In ob tem je živela lepo pošteno in zadovoljno, in

marsikdo je vzdihnil, ko je gledal to srečno lice matere Helene: Blagor, ki dajo mu dobra nebesa, da mirno mu teče valovje srca.

Pri Heleni je torej Pavel večerjal. In mati Helena je rada imela tega Pavla. Tako je bil zadovoljen in tih in miren — da, še smilil se je Heleni Pavel, češ, tak človek, pa nima nikogar, da bi mu kaj postregel. In kadar je bil Pavel dobre volje, prisedla je k njemu Helena in mu naštevala cele dolge vrste rajnih gospodov, ki so zahajali že v njeno gostilno, pravila, kje se kupi najboljše vino, kje naroča mrzlih prigrizkov, in kako jo je ta ali oni potepuh osleparil za par goldinarjev.

Tisti večer je bil Pavel dobre volje in pil je, ne radi žeje, ampak za kratek čas. Povedal je Heleni, da zapusti mesto in se preseli drugam, ker sliko bo kmalu dovršil in mora skrbeti, da jo proda in se loti zopet drugega dela.

„Čakajte no, gospod Pavel: predno greste, morate biti še jedenkrat z nami skupaj! Jutri večer imamo veselico za uboge šolarje. Bodete videli, kako bo lepo. Vsi pridemo, prav vsi. Nobenemu se ne smili novce za uboge. Naj se jim pomaga, kaj ne?“

„To je lepo, zelo lepo! Takoj vam drage volje izročim vstopnico zase. Ali k veselici me ne bo — saj veste, da z nikomer ne občujem; — tedaj bi mi bilo le dolgčas, če ne bi pa druge motil — ko neznane.“

„Saj ni res, gospod Pavel, — ali kar tako Vam pravim — ne zamerite, jaz imam najrajša vse po domače — zares, gospod slikar.“

„To me le veseli, mamica Helena. Torej, kaj ni res?“

„Ni res, da bi bili tujec in da bi se dolgočasili. Z mano pojdete, in Matilda pojde, pa prisedemo k mizi in pokličemo vina — in ‚nobel‘ bomo, gospod Pavel!“ Ob tem je ponosno požvenkljala s tolarji v usnjati torbici. „Videli bodete, da bo vsak rad sedel tje, kjer bo Helena. In pride jih — hej — še iz okolice — ker vsi dobro vedó, da se pri vsaki veselici pije moje vino, in to ni zadnje, kaj?“

„Dobro je, dajte mi ga še!“ Iztočil je Pavel, in Helena je odšla, malo a ponosno se zibajoč po vina.

Ko je rekla Helena Pavlu, da pridejo vsi, da pridejo tudi iz okolice, tedaj se je Pavlu prijavil tisti glas, ki je že skoro zamrl ob delu, tisti glas, ki mu je začel zveneti ko struna v srcu od tistega večera, ko je videl prvič Emico. „Pojdi, pojdi, moraš jo videti za slovo, vsaj od daleč!“ — Ne, ne, sedaj je idealizovana na platnu — in kaj če bi mi resnica potvorila ta sijaj, katerega je stkala okrog njene osebe domišljija, — vzbujena v oni noči, v oni srečni noči! In zopet: „Pojdi, pojdi, moraš iti, moraš videti še enkrat one oči — moraš, moraš“ — — — Ne — ne — je utonil v tem morju hrepenenja. Pavel je komaj pričakoval Helene, ki se je za trenutek pomudila z vinom.

„Helena, jaz pojdem tudi!“ Brez kakega uvoda, izgovora — kar naravnost je rekel veselo, hrepeneče, da se je ustrašil skoro sebe: „Helena, jaz pojdem tudi!“

„Bravo, izvrstno, kakor nalašč! Sedaj nam ne bodete samo dragi, celo potrebni! Ravno kar me je prosila moja sestrična — veste, vedno jo glava boli — zato ne more iti —, da bi vzela seboj še njeno hčerko Emico — no in vi bodete za kavalirja.“

Po Pavlu je vse zašumelo, slutnja — ta slutnja — ime isto — morda oseba tudi! Kri mu je šinila tako vidno v lice, da je zapazila celo Helena in ga potolažila.

„Oh, kako ste boječi! Nič vas ne bo sram, nič, prav nič! Bodele videli, da je Emica prav dobra punčika.“ — —

Gosti so Heleno klicali k drugi mizi, Pavel je obsedel sam, in upal in bal se je.

VI.

Zavesa je padla. Ljudstvo je ploskalo in se smejalo puhli burki, da so imele dobre mamke in sive tetke solze v očeh. Ljudstvo je pač vedno jednako: Panem et circenses — je kričalo v sivi davnini po Rimu; circenses et panem kričé v jasni sedanjosti. Pavel je tudi ploskal in „živio“ je klical. Kaj hoče! Tako se spodobi; kadar je človek gost, tedaj

si oropan sodbe in proste volje. Takrat moraš igrati, in igrati često mnogo bolje, kakor se je igralo na odru, sicer boš kmalu razvpit ko posebnež, netakten človek, človek brez srca in celo brez okusa. Pavel je torej tudi ploskal. A kruto malo je vedel, zakaj se ploska. Njegovo oko ni iskalo užitka na odru, počivalo je ves čas na profilu Emice, ki je zaglobljena nekam takisto zrla mehanično na oder. Kdo vé, kje so plavale njene misli! To je Pavlu ugajalo. Mirneje je ne bi mogel nikjer opazovati. Presodil je vsak trepet na licu, ujel vsak trenljaj, opazil najmanjšo kretnjo, in vse mu je ponujalo najlepši model za njegovo delo. Primerjal je njo, vtelešeno idejo in svojo „Pomlad“. Da, zdelo se mu je, da bo treba še popravljati, še delati, da je komaj trohica duha v barvah, tistega mehkega in mladega duha, ki veje od Emice in polni vzduh ob celi mizi, polni celo dvorano. Ta razburjena domišljija ga je dovedla tako daleč, da je nazadnje izginjalo njegovo delo, in s strahom je zapazil, da se topi ta slika v umu, v domišljiji in pada rahlo kakor mlada rosa na sveže grede njegovega srca. In tedaj je padla zavesa. —

Pričela se je zabava, razpletel pogovor. Pavel je bil vesel. Okrogla mizica, pri kateri je kraljevala Helena ko mama-garde-dama, je vzbujala občno pozornost. Drugodi pač nekaj govorice, nekaj smeha — a brez krvi in ognja, brez isker, brez soli. Pri soslednji mizi je grizlo ustnici blede dekle, suhljatega stasa in izredno priostrenega nosa, kateri je bil zvonki smeh Emice bič, ki je sekal njeno zavirljivo srce; zakaj zavedala se je z neskončno bridkostjo, da je njeni pomladi že davno odklenkalo.

Ali za vse te belemu dnevu prikrite bolečine v okolici se družba ob Heleni ni zmenila. Vince je gredo obraze, v lice je stopala rdečica, govor je bil čimdalje živahnejši; razpletale so se nove snovi, porajali novi dovtipi — ura je tekla z nenavadno brzino proti polnoči. Pavel je govoril z vsemi, a vendar se je vse sredotočilo krog Emice, ob kateri je pozabil že čisto na svojo sliko, ob kateri je hipoma zaželel še sto in sto